

Josip TOMLJANOVIĆ - Marko MEDVED
Senjski kaptol kroz povijest – prilog za vrednovanje relevantnosti

Senjski kaptol kroz povijest – prilog za vrednovanje relevantnosti

Josip Tomljanović,
Gospićko-senjska biskupija,
Ul. Senjskih žrtava 36, 53000 Gospić

Marko Medved, red.prof.dr.sc.
Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci,
Braće Branchetta 20, 51 000 Rijeka

UDK: 2-772(497.5Senj)(091)

Pregledni rad / Review article

Primljeno / Received: 15. 5. 2024.

Prihvaćeno / Accepted: 7. 6. 2024.

Rad donosi osnovne značajke djelovanja Senjskog stolnog kaptola kroz povijest do naših dana. U Senju kao i drugdje, nerijetko povijesna istraživanja ne uzimaju u dovoljnoj mjeri u obzir važnost kaptola, zbornih ili stolnih, ostavljajući ih trajno u drugom planu u odnosu na biskupa i kuriju. Ističe se posebice zadaća kaptola u njegovanju liturgije i uprave materijalnim dobrima biskupije sa sjedištem u Senju. Naglašava se i društvena uloga koju je kroz povijest imao, pri čemu se u prvi plan stavlja javnobilježničke ingerencije. Iznose se osnovni biografski podaci nekih od najpoznatijih kanonika članova kaptola, od konca srednjeg vijeka do suvremenog razdoblja. Donosi se presjek arhivske građe očuvane do danas.

Ključne riječi: Senj, Stolni kaptol u Senju, kanonici u Senju, Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija.

Uvod¹

Grad Senj i Senjska biskupija imaju dugu povijest. Povijest Senjskog kaptola, od njegovih početaka u srednjem vijeku, preko promjena u novom vijeku, uključujući gotovo prestanak postojanja, sve do današnje obnove ostala je u sjeni povijesti same biskupije. Naime, povijest tamošnje dijeceze puno

¹ Ovaj rad plod je diplomske radnje „Senjski kaptol“ mag. theol. Josipa Tomljanovića obranjene 2019. na Teologiji u Rijeci – područnom studiju Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod mentorstvom Marka Medveda.

je bolje historiografski obrađena od samoga kaptola.² Nije to specifičnost Senja, jer se važnost uloge i utjecaja kaptola, bilo stolnih bilo zbornih nerijetko nedovoljno poznaje i cijeni diljem svijeta. Mada je u prošlosti već bilo radova o povijesti Senjskog kaptola, opravdano je ponovno ukazati na značaj ove crkvene strukture, posebice u vidu novih historiografskih radova i osobito jer je prije dva desetljeća kaptol nanovo zaživio.³

Općenito o kaptolu

Kanonički kaptol, stolni i zborni, zbor je svećenika čija je zadaća svečanije vršiti bogoslužne obrede u stolnoj ili zbornoj crkvi. Osim toga, dužnost je stolnog kaptola da obavlja zadaće koje mu povjerava dijecezanski biskup ili one koje izviru iz kanonskoga prava.⁴ Kanonici su bliži suradnici biskupa u upravljanju biskupijom i za potrebe svečane liturgije (lat. *canon* – pravilo, zakon), a njihov zbor je kaptol. Prema poglavlju (lat. *capitulum*) iz evanđelja koje su kanonici čitali svaki dan, prostorija ili zajednica u kojoj su se kanonici okupljali nazvana je kaptol.

Još je sveti Augustin kao biskup u Hiponu dao klericima koji su s njime zajedno živjeli strukturirano pravilo. Kasnije su taj način života prozvali *ordo canonicus* (kanonički stalež), kao što se redovnički stalež zvao *ordo monasticus*. Pri tome im je pred očima lebdio kršćanski ideal *vitae communis* po uzoru na apostole. Kanonici nisu polagali redovničke zavjete, ali je zajednički život tražio ozbiljno održavanje reda i poslušnost crkvenom vodstvu. Samo tako mogao se ostvariti zadatak svečane liturgije u stolnoj ili zbornoj crkvi.⁵

Kako su se slobodnije kleričke zajednice lako osipale, tako se neprestano javljala potreba obnove. Godine 768. napisao je biskup Metz Hrodegang,

2 O Senjskom kaptolu piše Daniele FARLATI u *Illyricum sacrum*, sv. IV, Venecija 1769., 114-138. Manjilo SLADOVIĆ o Kaptolu piše na više mjesta svojega djela *Povesti biskupijah senjske i modruške ili krbavske*, Trst, 1856. (pretisak Državni arhiv u Gospiću – Kršćanska sadašnjost, Gospić – Zagreb, 2003.), osobito u podnaslovima "Pismeni razpravci kapitula senjskog", (168-181), "Naredbe kapitula senjskog od 1380.", (182-194), "Desetine" (195), "Pravedniške Dužnosti", (196-200), "Rad kanoniški", (200), "Prisega pravedniška", (201-202) i o "Žakanih i drugih redovnicah", (202-204). Kaptolu nije posvetio zadovoljavajuću pažnju Ivan ČRNČIĆ, *Najstarija poviest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji*, Rim 1867. Kao i u slučaju brojnih drugih kaptola, i za Senjski kaptol važne znanstvene prosudbe dugujemo Anti Gulinu. Vidi njegove radove: "Javna djelatnost notarske kancelarije i kaptola u Senju tijekom srednjeg vijeka, *Senjski zbornik*, 15 (1988.), 29-40; "Srednjovjekovni Senjski kaptol i njegovi pečatnjaci. Pečat biskupa Martina", *Senjski zbornik*, 15 (1988.), 91-108; *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli Dalmacije, Hrvatskog primorja, Kvarnerskih otoka i Istre*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 2008.

3 Iz nove historiografska obrada povijesti Senjske i Modruške ili Krbavske biskupije izdvajamo ove radove: prir. Mile BOGOVIĆ, *Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija. Izvješća biskupa Svetoj Stolici*, Hrvatski državni arhiv – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.; Mile BOGOVIĆ, *Gospičko-senjska biskupija. Povijest i sadašnjost*, Gospić, 2010.; Mile BOGOVIĆ, *Moji predšasnici biskupi u Senju, Otočcu, Krbavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci*, Senjsko muzejsko društvo – Gradski muzej Senj – Gospičko-senjska biskupija, 2017.; Josip BURIC, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, Državni arhiv u Gospiću – Kršćanska sadašnjost, Gospić – Zagreb 2002.; ur. Šime DEMO, *Kanonske vizitacije Senjske i Modruške (Krbavske) biskupije. Personalne vizitacije župe Senj (18. stoljeće)*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2007.

4 *Zakonik kanonskoga prava*, Glas Koncila, Zagreb 1996., kan. 503.

5 August FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2004., 90.

novu kanoničku regulu. Kapitular iz 805. tražio je da sav kler franačkoga carstva živi *monastice* (u redovništvu) ili *canonice* (u kaptolskoj zajednici). Ljudevit Pobožni izdao je 816. u Aachenu vlastitu regulu (*institutio canonica*) i iznova uredio život svećenika na temelju zajedničkoga života (*vita communis*).⁶

Kao i kod redovnika, glavna zadaća kanonika trebala je biti molitva u koru, a njihov život povezan za *claustrum*, sa zajedničkim dormitorijem, refektorijem i pravilima. Kanonici su se razlikovali od redovnika boljom odjećom, strukturiranjem svoje zajednice prema stupnjevima svetoga reda i pravom na privatno vlasništvo. Uspjesi toga zakonodavstva pokazali su se na svim duhovnim i crkvenim područjima života: razina vjerskog života je porasla, podigao se stupanj naobrazbe, procvale su katedralne škole itd.⁷

Senjski kaptol kroz povijest

Vrijeme osnutka Senjske biskupije nije sigurno. Ostaje nejasno da li latinski toponim u 5. i 6. stoljeću, koji nalazimo u pismu pape Inocenta I. (402.-417., *Laurentio episcopo seniensi*) ili u kodeksu pape Hadrijana I. darovanog Karlu Velikom s popisom biskupa Kalcedonskog sabora 451. (*Maximinus Seniensis*), označuje uistinu naš Senj. Za razliku od disparatnih tumačenja, sigurno je da se Senjska biskupija spominje 1169. godine. Najvjerojatnije je biskupija obnovljena sredinom 12. st. na splitskom provincijskom saboru, gdje su joj određene granice.⁸

Vrijeme utemeljenja Senjskoga kaptola ostaje još uvijek otvoreno pitanje. Neki pretpostavljaju da je osnovan isto kada i biskupija ili potkraj 12. stoljeća.⁹ Sladović tvrdi kako nema dvojbe da je Senjski kaptol postojao i prije 1185., od kada počinju i njegova *acta*, ali da su mu „leno“, tj. nadarbinu (dotaciju) dali tek Frankopani 1260.¹⁰ Najstariji pisani dokument Senjskoga kaptola katedralne crkve sv. Marije, koji je kasnije nažalost izgubljen, nastao je 1185. godine.¹¹

Sastav, službe i kaptolski Statut

U svojim počecima Senjski kaptol imao je najmanje tri kanonika ili časti (arhidakona, arhiprezbitera i primicerija). Ostali kanonici bili su uglavnom zaduženi za obavljanje bogoslužja. Do polovice 14. stoljeća njihov

⁶ Isto, 90-91.

⁷ Friedrich KEMPF, *Obnova monastičkog i kanoničkog života*, u: *Velika povijest Crkve*, ur. Hubert JEDIN, III/1, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001., 370.

⁸ A. GULIN, „Srednjovjekovni Senjski kaptol i njegovi pečatnjaci“, 91.

⁹ M. BOGOVIĆ, *Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija*, 23.; A. GULIN, „Srednjovjekovni Senjski kaptol i njegovi pečatnjaci“, 94.

¹⁰ Manojlo SLADOVIĆ, *Povesti biskupijah Senjske i Modruške ili Krbavske*, Tiskom Austrijskoga Lloydja, Trst 1856. (pretisak Državni arhiv u Gospiću – Kršćanska sadašnjost, Gospić – Zagreb, 2003.), 167.

¹¹ Vladimir KRALJIĆ, „Popis arhivske građe arhiva biskupije u Senju i arhiva Stolnog kaptola u Senju“, *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 20 (1975-1976), 232.

se broj mijenjao, ali od toga se vremena ustalio. Kaptol je tada brojio dvanaest kanonika.¹²

Kaptolski statuti javljaju se zbog potrebe da se jasno razgraniče nadležnosti, prava i dužnosti kaptola i kanonika. Do donošenja statuta, senjski su kanonici su nakon smrti biskupa ili nakon što je biskupska stolica na drugi način ostala upražnjena, imali pravo biranja biskupa.¹³ U prvoj polovici 14. st. senjski biskup Juraj je s Kurijom pape Ivana XXII., tada u Avignonu, dogovorio da nakon njegove smrti isključivo Sveta Stolica uživa pravo imenovanja senjskih biskupa. Tako je nakon Jurjeve smrti 1332., iduće godine imenovan augustinac Ivan iz Pise. No Senjski kaptol izabrao je svoga kandidata, benediktinskog opata Bernarda, kojega je splitski metropolita potvrdio. Na koncu je papin kandidat postao biskupom, a isti će potom postati i splitskim nadbiskupom.¹⁴ Ta je situacija uzrokovala donošenje statuta Senjskog stolnog kaptola.

U senjskom kaptolskom arhivu nije sačuvan nijedan primjerak Statuta, ali su nam do sada poznata tri prijepisa i sva tri nalaze se u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Najčešće se kao godina donošenja kaptolskog statuta spominje 1380.¹⁵ No crkveni povjesničar Bogović osporava taj datum i u svojoj analizi, koja polazi od usporedbe Kukuljevićeva prijepisa teksta i Sladovićeve verzije, kao najvjerojatniji donosi dataciju za vrijeme pontifikata Benedikta XII. (1334.-1342.).¹⁶

Kaptolski statut izrazito je vrijedan izvor za poznavanje crkvenoga života u Senju i Senjskoj biskupiji u srednjem i ranom novom vijeku. Statut Senjskog kaptola ima 31 članka, ali ni u rukopisima ni u objavljenim tekstovima nisu numerirani.¹⁷ Što se tiče vlasti u biskupiji, Statut daje pravo Kaptolu da izabire župnike i upravitelje crkava u cijelom senjskom okružju, pri čemu je biskup bio dužan poštivati zaključke Kaptola. Izvan kaptolske nadležnosti ostala je samo crkva sv. Marije Magdalene u blizini gradske vijećnice, nad kojom su gradski oci imali patronat.¹⁸ Uz biskupa i Kaptol, od crkvenih ustanova spominju se još dvije opatije: sv. Jurja kraj Senja i sv. Križa u Senjskoj Dragi. Kako je Kaptol u prvom redu zadužen za bogoslužje, za veće blagdane odlazi i u ostala sakralna zdanja, pri čemu su Statutom propisana davanja.¹⁹

Glavni prihod Kaptola dolazio je od biskupijske desetine. U Statutu se spominju zemlje koje pripadaju Senju, ali nije jasno je li riječ samo o dobrima koja se nalaze u senjskoj okolici ili se misli na cijelo područje Senjske biskupije. Desetina se dijelila na četiri dijela: biskupa, Kaptol, *fabrica* (uzdržavanje crkvenih zdanja) i siromasi. Dio koji pripada siromasima biskup je dodijelio

12 A. GULIN, "Srednjovjekovni Senjski kaptol i njegovi pečatnjaci", 94.

13 *Isto*, 17.

14 *Isto*, 18.

15 M. BOGOVIĆ, "Crkvene prilike u Senju u 14. stoljeću i statut Senjskog kaptola", 23.

16 *Isto*, 24.

17 M. BOGOVIĆ, "Crkvene prilike u Senju u 14. stoljeću i statut Senjskog kaptola", 25-26.

18 M. BOGOVIĆ, "Crkvene prilike u Senju u 14. stoljeću i statut Senjskog kaptola", 25.

19 *Isto*.

kaptolu, u smislu da pripada siromašnim svećenicima. Za diobu zajedničkih dobara bio je zadužen svećenik kojega Statut naziva *pravadnikom* (ekonom). Onaj koji vodi brigu o crkvenim dobrima zove se *santiz*, a birao se svake godine na sv. Mihovila. Zanimljivo je da kaptolski statut propisuje što u pojedinim prilikama treba davati biskupu.²⁰

Kaptol – *locus credibilis*

U Senju je od 13. stoljeća djelovala javna notarska kancelarija, ustanova javno-pravne vjerodostojnosti, u kojoj su se sklapali, sastavljali, pisali i prepisivali privatni ugovori i drugi javni dokumenti (isprave) na zahtjev stranaka. Sve takve poslove obavljao je javni notar (*notarius publicus*) kao privilegirani pisac ili pisar pravno relevantnih dokumenata zaštićenih javnom vjerom (*fides publica*).²¹

Djelatnost općinske kancelarije u Senju odvijala se prema statutarnim propisima od 1388., kada je i donesen statut grada Senja na trgu ispred senjske katedrale. Četiri godine poslije donošenja Senjskog statuta, katedralni Kaptol crkve sv. Marije postao je *locus credibilis* (vjerodostojno mjesto). Kralj Sigismund svojom povlasticom od 25. listopada 1392. službeno je podijelio Senjskom kaptolu upotrebu kaptolskoga pečata i odredio njegov mandorlasti oblik s likom Bogorodice i malim Isusom. Takvim je pečatom Senjski kaptol, kao institucija javne vjere, od tada pa nadalje potvrđivao sve svoje isprave i pisma.²²

Senjski je kaptol, kao i sve druge naše kaptole štitilo ugarsko-hrvatsko pravo po kojem je već s kraja 14., odnosno početkom 15. stoljeća, zakonito djelovao i svoju djelatnost javno obavljao sve do 18. stoljeća. To potvrđuje i valjanost njegova pečata koji je 1480. potvrdio i kralj Matija Korvin. Svoje je isprave po nalogu ugarsko-hrvatskih kraljeva, hrvatskih banova, Krčkih knezova, sudaca i na zahtjev senjskih građana i ostalog stanovništva iz okolice, Kaptol sastavljao, pisao, prepisivao i izdavao pod svojim pečatom u sakristiji katedralne crkve sv. Marije (*in ecclesia nostra cathedrali sanctae Mariae*). Pored toga, Kaptol je vršio i saslušavanje svjedoka te činio prijepise isprava, izdavajući ih pod svojim velikim ili malim autentičnim pečatom kao garancijom javne vjere.²³ Kako prosuđuje Gulin, isprave, odnosno diplomatički materijal Senjskoga kaptola neznatno se razlikuje po svojoj strukturi od isprava kaptola sjeverne Hrvatske.²⁴

20 *Isto.*

21 A. GULIN, "Javna djelatnost notarske kancelarije i kaptola u Senju tijekom srednjeg vijeka", 30.

22 To svjedoči i isprava od 13. siječnja 1492. sa sačuvanim pečatom u kojoj Kaptol svjedoči o uvođenju u posjed zemalja koje je Čazmanskom kaptolu poklonio Stjepan Zemljić od Krupe. Iz te isprave proizlazi da je takvu djelatnost Senjski kaptol obavljao preko svojih kanonika, odnosno preko tzv. „vjernoga kaptolskog čovjeka“. A. GULIN, "Javna djelatnost notarske kancelarije i kaptola u Senju tijekom srednjeg vijeka", 36.

23 *Isto.*

24 A. GULIN, "Srednjovjekovni senjski kaptol", 98.

Javnu djelatnost nastavio je Kaptol i u 17. stoljeću, kada je njegov rad ozakonjen dekretom cara i kralja Ferdinanda III. iz 1647. (potvrđen 1747.). Kaptolska isprava bila je s pravnog i diplomatskog gledišta jednako valjana kao i javna notarska isprava s njegovim potpisom.²⁵ Uz javnu notarsku i općinsku kancelariju te Kaptol, u Senju je, kao i u drugim primorskim gradovima, djelovala i glagoljska kancelarija s glagoljskim notarom koji je sastavljao isprave na hrvatskom jeziku pisane na glagoljici. Glagoljski notari imali su isti položaj i radili su na isti način kao i njihove latinske kolege. Oni se također nazivaju carskim (cesarskim) i općinskim notarima, što u potpunosti odgovara *imperiali auctoritate publicus* (ili *comunis*) *notarius*. Glagoljski notari bili su pretežno popovi glagoljaši, ali ponekad i svjetovna lica.²⁶ No dok su popovi notari sastavljali i pisali glagoljske isprave na zahtjev stranaka ili Senjskog kaptola, čak i senjskih biskupa, dotle su svjetovni glagoljski notari često uz svoj posao obavljali i funkciju kancelara općina gdje su radili te također vodili notarske knjige zvane „kvaderné“, na temelju kojih su izdavali potpune isprave na glagoljici sa svojim potpisom. Takve glagoljske isprave, kao i one koje su pisane na latinskom jeziku u javnoj notarskoj kancelariji i sakristiji Kaptola tijekom srednjeg vijeka, uz Senjski statut iz 1388., predstavljaju danas neprocjenjivo blago hrvatske kulturne baštine, ne samo grada Senja.²⁷

Kako je već spomenuto, ispravom kralja Sigismunda od 25. listopada 1392. Senjski kaptol dobio je pravo uporabe pečata.²⁸ Veliki pečatnjak Senjskog kaptola oblika je mandorle s dimenzijama 7,5 x 4,5cm. Obrubljen je s dva niza sitnih bisera od kojih je unutrašnji niz prekinut pri vrhu pečatnjaka. Između bisera ispisan je pečatni natpis koji počinje šesterolatičnim cvijetom.²⁹ Uz taj pečatnjak, Senjski kaptol je za ovjeravanje svojih isprava, više internog nego li javnog karaktera, upotrebljavao i drugi, manji pečatnjak kružnog oblika i promjera 5 cm. Oba pečata čuvaju se u Arhivu Senjskog kaptola.³⁰

25 Isto, 36-37.

26 Godine 1437. u Senju se spominju cesarski i općinski notar i sudac Ivan Šakuš de Lode te pop notar Matiaš Gerčić. Između ostalih notara spominje se 1484. pop Ivan Zoičić te 1485. pop Jakov Baičić. Ante GULIN, "Javna djelatnost notarske kancelarije i kaptola u Senju tijekom srednjeg vijeka", 37.

27 Isto, 37.

28 A. GULIN, "Srednjovjekovni Senjski kaptol i njegovi pečatnjaci", 99-100.

29 Isto, 100. Natpis obrubljuje pečatnu sliku sa središnjim likom Bogorodice koja sjedi na klupi, pridržavajući u lijevom naručju malenog Isusa. Oba su lika prikazana u aureoli ispod ciborija koji počiva na četiri kolumne, ukrašene pri vrhu ukrasnim fjalama. Između njih prikazane su još dvije manje fijale, razdijeljene s dva manja tornjića koji dijele tri trolatična cvijeta, omeđena u trokutu. Dvije pobočne fijale nose kupolasti završetak ciborija koji je simbolično ukrašen crijepom. Čitava konstrukcija pečatne slike, dakle ciborij sa fjalama, počiva na postamentu, sagrađenom od „fugirane“ opeke u pravilnom nizu. Nema sumnje da je pročelje katedralne crkve sv. Marije, koje je sagrađeno od opeke, nepoznati majstor jednostavno prenio (ugravirao) u pečatnu sliku kaptolskog pečatnjaka.

30 A. GULIN, "Srednjovjekovni Senjski kaptol i njegovi pečatnjaci", 101.

Kaptol nakon sjedinjenja Senjske i Modruške ili Krbavske biskupije

Nakon što su Senjska i Modruška ili Krbavska biskupija jednakopravno sjedinjene za vrijeme biskupa Ivana Krstitelja Agatića (1617.-1640.), Senjski kaptol nastavio je djelovati prema svojem ustrojstvu. Nutarnji ustroj i život kanonika Senjskog kaptola nisu se bitnije mijenjali ni nakon sjedinjenja dviju biskupija u osobi jednog biskupa u prvoj polovici 17. st. Tada su obje biskupije zadržale i nadalje svoje kaptole, ali je objema upravljao jedan ordinarij koji stoluje u Senju.³¹

Senjsko-modruški ili krbavski biskup Hijacint Dimitri, uz časti arhidakona, arhiepiskopita i primicerija, uvodi u Senjski kaptol i čast prepozita. Izgleda da se kanonici i ostali dostojanstvenici svojim duhom nisu razlikovali od ostalih svećenika bilo u crkvi bilo izvan nje; u koru su svi bili u crnom talaru i koti.³² Tek na molbu biskupa Pija Manzadora 1769., papa Klement XIV. određuje povlasticu posebnih ogrtača (*cappa magna*) ljubičaste boje s rubom od hermelina za zimu te mocetu za ljeto. U objašnjenju papina odobrenja ove povlastice spominju se zasluge Senjskog kaptola u borbi protiv Turaka, a osobito oko vjerske pouke naroda u Lici i Krbavi poslije oslobođenja.³³

Reformom Josipa II. Senjski kaptol ujednačava se s ostalim kaptolima u Ugarskoj. Od tada se kaptolski dostojanstvenici nazivaju: veliki prepozit (u toj časti su sjedinjena dostojanstva arhidakona i prepozita), lektor (štioć), kantor (pojac, prijašnji arhiepiskopit) i kustod (prijašnji primicerij). Josip II. 1785. ograničava broj kanonika u Senjskom kaptolu na šest članova (4 dostojanstvenika te kanonik senior i kanonik junior) u okviru jozefinističkih reformi.³⁴

Kaptol je imao prvenstveno obvezu korske službe koja se sastojala od dnevne mise i zajedničkog recitiranja božanskog oficija (časoslova). Oficij se sastojao od jutarnje (jutarnja s laudama) i dnevnog dijela (dnevni časovi i večernja s kompletorijem), a molio se na crkvenoslavenskom jeziku. Kanonici su se prilikom polaganja kanoničke prisega pri instalaciji obvezivali da će, ako to već nisu, naučiti glagoljicu. Od liturgijskih knjiga svi su svećenici morali imati vlastiti primjerak glagoljskog misala, obrednika i brevijara ili su rabili tuđi. Obično su kaptoli imali i nekoliko zajedničkih primjeraka glavnih liturgijskih knjiga. Glagoljski brevijar zamjenjuje se latinskim 1825., a misal 1830.³⁵

Za vrijeme biskupa Mirka Ožegovića, 1838. kaptol je dobio novi statut.³⁶ No budući da se statut iz 1838. u jednom trenutku zagubio, a onaj iz

31 Josip IVANDIJA – Antun BUTURAC, *Povijest katoličke crkve među Hrvatima*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1973., 96.

32 *Isto*, 65.

33 J. BURIĆ, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, 65-66.

34 ur. Šime DEMO, *Kanonske vizitacije Senjske i Modruške (Krbavske) biskupije*, 34.

35 *Isto*, 42-44.

36 Biskupski arhiv Senj (kraće: BAS), *Stolni kaptol senjski*, neobjavljeni rukopis mons. Josipa Frkovića, 6.

1340. zastario i mnogim kanonicima bio nejasan, kanonici Senjskoga kaptola odlučili su donijeti statute da bi na taj način zadovoljili zahtjeve Tridentskog koncila.³⁷

Drugi statut Senjskog kaptola nastao je 1906. za vrijeme biskupa Antuna Maurovića. Tim statutom regulirana su prava i obveze kanonika unutar Kaptola. Statut obuhvaća 10 poglavlja. Kada kanonici sudjeluju na svečanim bogoslužjima u biskupiji, pripada im prvenstvo pred svim svećenicima, makar oni bili prelati ili opat. Red prvenstva im pripada samo u Senjskoj biskupiji. Po prvenstvu prvi je prepozit, zatim slijede kanonik lektor, kantor, kustos, senior i junior.³⁸

Izvanjski znakovi kanonika su: reverenda crne boje sa crnim pucetima i crveno opšivenim luknjama za puceta te obrubom crvene boje; moceta i bired ljubičaste boje; ljubičasti pojas, ljubičasta šemizeta i crni pojas sa ljubičastim okrajcima; kanonički križ na svilenoj vrpici crvene i bijele boje sa slikom sv. Jurja, zaštitnika Senjske biskupije s jedne strane, a s druge strane sa slikom Blažene Djevice Marije na nebo uznesene (do 1918. g. bio je na drugoj strani monogram Franje Josipa II.)³⁹

Obnova Senjskoga kaptola 2003.

Papa Pavao VI. bulom *Coetu instante* od 27. srpnja 1969. podiže Rijeku na razinu nadbiskupijskog i metropolijskog središta. U novu nadbiskupiju ulazi područje Modruške biskupije, koja time prestaje postojati, a Senjska se jednakopravno sjedinjuje s Riječkom pod nazivom Riječko-senjska nadbiskupija. Ujedno je Rijeka podignuta na dostojanstvo metropolitanske nadbiskupske Crkve. U novu metropoliju, uz Riječko-senjsku nadbiskupiju, ulaze još Krčka te Porečka i Pulska biskupija. Ordinarijat nove nadbiskupije je u gradu Rijeci.⁴⁰ Prvim riječkim metropolitom i nadbiskupom imenovan je mons. Viktor Burić koji je do tada bio senjsko-modruški ili krbavski biskup, a biskupom koadjutorom imenovan je mons. Josip Pavlišić koji je preuzeo upravu nadbiskupijom 1974.⁴¹

Nakon što je osnovana Riječko-senjska nadbiskupija 1969., Modruški je kaptol, kao i biskupija, ukinut. Zasluga je mons. Viktora Burića da je Senjski

37 BAS, *Statuta cathedralis Capituli Segniensis*, 3.

38 *Isto*, 8. U 9. poglavlju određene su časti unutar Kaptola. Veliki prepošt zamjenjuje biskupa, pazi da se brevijar redovito moli, saziva kaptolske sjednice. Kanonik lektor (štioec) dužan je paziti na spise, zapisnike, knjige i arhiv. Kanonik kantor (pojac) je dužan kao magister (učitelj) paziti na izvanjski red, da se rubrike točno izvršavaju i nemarne bratski opomenuti. Kanonik kustos (čuvar) mora paziti na crkvena dobra i godišnje polagati račun; njemu je povjereno čuvanje stolne crkve (zgrade), crkvene odjeće, ruha, posuđa; mora voditi inventar i spomenicu. Kanonik senior (stariji kanonik) i kanonik junior (mlađi kanonik) rade poslove koje im odredi biskup ili kaptol. *Statuta cathedralis Capituli Segniensis*, 13.

39 *Isto*, 9.

40 *Isto*, 35.

41 Marko MEDVED, Grad Rijeka – biskupijsko sjedište, *Riječki teološki časopis*, 24 (2016.) 2, 370.

kaptol i dalje nastavio postojati.⁴² Međutim riječko-senjski nadbiskupi nisu popunjavali mjesta u Senjskom kaptolu. To, međutim, nisu bile konačne promjene. Naime, 25. svibnja 2000. papa Ivan Pavao II. izdao je bulu kojom dotadašnju Riječko-senjsku nadbiskupiju dijeli na dvije crkvene jedinice: Riječku nadbiskupiju i Gospičko-senjsku biskupiju. Svakoj od njih pripalo je pet dekanata dotadašnje nadbiskupije. Istoga dana papinskom bulom imenovan je i prvi gospičko-senjski biskup mons. Mile Bogović, dotadašnji naslovni biskup Tamate i pomoćni riječko-senjski biskup.⁴³

S obzirom na to da Senjska biskupija nije dokinuta nego je nastavlja postojati ujedinjena s Gospićem, značilo je da senjska katedrala nastavlja postojati kao konkatedrala Gospičko-senjske biskupije i sukladno tome imati svoj kaptol. Senjski kaptol obnovljen je 17. ožujka 2003. kada je odobren novi statut Senjskog kaptola na rok od 5 godina. Istoga dana imenovani su novi kanonici.⁴⁴ Prema statutu, Senjski kaptol sastoji se od predstojnika (prepozita) i još 5 redovnih kanonika: lektora, kantora, rizničara, teologa i pokorničara. Uz redovne kanonike, prema statutu, kaptol može imati još najviše 6 začasnih kanonika, od kojih dvojica mogu biti iz drugih partikularnih crkava. Kaptol ima svoj pečat s likom Svete Marije na nebo uznesene, zaštitnice Biskupije i senjske katedrale s natpisom: „Pečat Kaptola Svete Marije u Senju“. Među kanonicima je utvrđen red prvenstva. Prvi je predstojnik (prepozit), a zatim ostali kanonici po redu preuzimanja službe. Ako ih ima više koji su isti dan preuzeli službu, prednost imaju prema danu svećeničkog ređenja. Ostale odredbe nalaze se u statutu Senjskog kaptola iz 2003.⁴⁵ Na blagdan Gospe Karmelske, 16. srpnja 2003. u službu kanonika uvedena su petorica redovnih i jedan začasni kanonik. To su: kanonik prepozit i penitencijar Mile Čančar, kanonik lektor Mile Pecić, kanonik kantor Petar Bogut, kanonik kustos Marijan Ožura i kanonik teolog Tomislav Šporčić. Svećenik biskupije Graz (Austrija) Johannes Regner imenovan je začasnim kanonikom (preminuo 2017.).⁴⁶ Tomislav Rogić imenovan je kanonikom penitencijarom (2010. – 2016.)⁴⁷, a nakon smrti Petra Boguta (2014.) kanonikom kantorom imenovan je Richard Pavlič.⁴⁸ Začasnim kanonicima imenovani su Josip Mustać (2010.

42 Stavovi dvojice biskupa oko sudbine kaptola su se razilazila. U pismu apostolskome delegatu Burić piše: „S obzirom na utruće Modruške biskupije, smatram da se časti te biskupije pribroje nadbiskupiji Riječkoj, tj. lector, cantor, custos, dok čast prepozita već postoji, te da kanonik Teolog i Pokorničar budu uzdignuti među časti, dok bi ostala 6 kanonika imala niže ordinarne službe. [...] Smatram da stolni kaptol u Senju treba ostati kakvim i do sada.“ Glede kaptola, Pavlič tvrdi da nakon smrti članova Senjskoga kaptola isti ne treba popunjavati jer bez boravka ordinarija u Senju i velikim financijskim poteškoćama nestaje motiv njegova postojanja. Time pokazuje da se i po tome pitanju on razlikuje od Viktora Burića koji je želio da Senjski kaptol nastavi postojati i dalje. Marko MEDVED, „Biskupi Viktor Burić i Josip Pavlič u formiranju Riječko-senjske nadbiskupije i metropolije“, *Riječki teološki časopis*, 17 (2009.) 2, 331-332.

43 M. BOGOVIĆ, „Gospičko-senjska biskupija. Povijest i sadašnjost“, 46-48.

44 Statut Senjskog kaptola, u: *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 4 (2003.) 10, 25-28.

45 *Isto*, 25-28.

46 „Statut Senjskog kaptola“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 4 (2003.) 10, 28.

47 „Imenovanja, razrješenja i premještanja 2010.“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 11 (2010.) 40-41, 111.

48 „Imenovanja, razrješenja i premještanja 2014.“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 15 (2014.) 55-56, 94.

– 2015.)⁴⁹, Nikola Komušanac (2014. – 2015.)⁵⁰ te 2015. Nikola Turkalj⁵¹ i Luka Blažević⁵².

Kulturna relevantnost Senjskog kaptola i neki istaknuti kanonici

Senjski kaptol stekao je osobite zasluge za hrvatsku kulturu izdavanjem glagoljskih liturgijskih knjiga i pastoralnih priručnika. Glagoljski misal što su ga 1494. tiskali u Senju kanonici Blaž Baromić i Silvestar Bedričić prva je knjiga za koju se pouzdano znade da je tiskana na hrvatskome tlu.⁵³ Naime, kanonici su bogoslužje vršili na narodnom jeziku uz upotrebu glagoljice, što je na zamolbu senjskog biskupa Filipa odobrio papa Inocent IV. 1248.⁵⁴

Seoski kaptoli činili su jednu zajednicu, zbor domaćih svećenika koji je bio organiziran u pojedinim općinama (kaštelima), odnosno župama, na čijem je čelu bio župnik (*plovan*; lat. *plebanus*). Takav zbor, koji se u srednjovjekovnim izvorima naziva kapitul ili kler, imao je dužnost zajednički obavljati duhovnu pastvu i oficijaturu (tj. korsku službu) na području svoje župe. Na otoku Krku bilo je šest ruralnih (ladanjskih, seoskih) kaptola.⁵⁵ Posebnu ulogu među njima odigrao je svakako onaj u Vrbniku koji je redovito imao najveći broj glagoljaša i gdje je sačuvano najviše glagoljskih rukopisa. Kao takav imao je Vrbnik posebno značenje i za glagoljsku stvar na susjednom hrvatskom kopnu, u Senjsko-modruškoj biskupiji. Po svom geografskom smještaju i kao središte glagoljaštva, Vrbnik je poslužio kao most koji je spajao glagoljaški otok Krk s glagoljaškim hrvatskim primorjem, odnosno s biskupijama Senjskom i Modruškom.⁵⁶

Kanonici Senjskog kaptola istaknuli su se u borbi protiv Turaka. Poznata je slavna pogibija senjskog biskupa Antuna de Dominisa i senjskih kanonika pod Klisom 1596., u okršaju s otomanskom vojskom.⁵⁷ Otvaranje Bogoslovnog sjemeništa u Senju 1806./1807. i nastava koja se u njemu održava tijekom 19. i 20. st. uvelike je vezana za kanonike, što je imalo velik utjecaj na kulturne i nacionalne pokrete toga vremena.

49 „Imenovanja, razrješenja i premještaji 2010.“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 11 (2010.) 40-41, 112.

50 „Imenovanja, razrješenja i premještaji 2014.“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 15 (2014.) 55-56, 94.

51 „Imenovanje začasnim kanonikom“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 16 (2015.) 61, 213

52 „Imenovanje začasnim kanonikom“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 16 (2015.) 61, 214.

53 J. BURIĆ, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, 59.

54 Usp. Vanda KRAFT, Otpis Inocenta IV. senjskom biskupu (1248.) pod patronatom sv. Jeronima, I. Senjski privilegij iz godine 1248., *Croatia christiana periodica*, 77 (2016.), 1-23; Vanda KRAFT, Otpis Inocenta IV. senjskom biskupu (1248.) pod patronatom sv. Jeronima, II. Povijesni usud glagoljice i začeci jeronimske tradicije, *Croatia Christiana periodica*, 78 (2016.), 17-37.

55 Ante GULIN, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli Dalmacije, Hrvatskog primorja, Kvarnerskih otoka i Istre*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 2008., 343.

56 Stoga nije čudno da od ukupno 469 krčkih glagoljskih rukopisa otpada na Vrbnik skoro jedna četvrtina, tj. 105, od kojih više misala i brevijara u Vrbniku (4 brevijara i 2 misala) i izvan Vrbnika. Mihovil BOLONIĆ, „Stoljetne veze krčkih i senjskih glagoljaša“, *Senjski zbornik*, 6 (1975.), 89.

57 *Isto*.

Kanonik Blaž Baromić bio je rodom iz Vrbnika. Uz kanonika Silvestra Bedričića i žakana Gašpara Turčića, vezuje se uspostava prve tiskare koja se sa sigurnošću može dokazati na hrvatskom području u kojoj je 1494. tiskan *Senjski misal*. U toj su tiskari tiskane ne samo liturgijske knjige, nego i poučna i ostala nabožna literatura.⁵⁸ Jakov Blažiolović (*de Blasiolis*), rodom iz plemićke senjske obitelji Blažiolovića (de Blasiolis), prije negoli je postao biskupom s talijanskoga jezika preveo je djelo Michelea Carcana *Confessionale generale*. Blaž Baromić tiskao je to djelo u svojoj Senjskoj glagoljskoj tiskari 1496. pod naslovom *Spovid općena*.⁵⁹

Kanonik Marko Mesić rodio se oko 1640. u Brinju. Školovao se u franjevačkom samostanu, a više vjerske škole završio je u Italiji. Za svećenika je zaređen 1664., kanonikom Senjskog kaptola imenovan je 1678., a službovao je u Brinju, Perušiću i Mušaluku. Zajedno s karlovačkim generalom Herbersteinom sudjelovao je u oslobođenju Like i Krbave od osmanske vladavine 1689. postavši jednim od najpoznatijih imena koje danas vezujemo za oslobođenje Like i organizaciju života na prijelazu 17. u 18. st. Imao je velik utjecaj na upravu i sudstvo u oslobođenim krajevima. Posljednje godine života proveo je u Karlobagu gdje je i umro od bolesti i starosti 2. veljače 1713.⁶⁰

Martin Brajković kršten je u senjskoj katedrali 11. studenoga 1668. Leopold I. imenuje ga 14. ožujka 1698. biskupom senjskim i modruškim ili krbavskim. Već 1703. car ga imenuje zagrebačkim biskupom, što papa potvrđuje početkom naredne godine. Odlaskom u Zagreb, Brajković postaje ujedno banski namjesnik jer je 1703. umro ban Bačan. Za vrijeme odsutnosti bana Palfija upravljao je kraljevstvom zajedno s banovcem Petrom Keglevićem. Putujući na sabor u Požun, umro je u Beču 4. lipnja 1708. Pokopan je u zagrebačkoj katedrali.⁶¹

Nikola Pohmajević rođen je u Senju i kršten u senjskoj katedrali 7. rujna 1663. Školovao se kod isusovaca u Grazu, gdje je zaređen za svećenika 17. travnja 1689., a kao svećenik službovao je u Kašini. Imenovan je kanonikom Senjskog kaptola 1692. Car ga je 28. listopada 1717. imenovao biskupom senjskim i modruškim ili modruškim, a papa je imenovanje potvrdio 6. travnja 1718. Kod senjskih pavlina Pohmajević 1725. osniva latinsku školu gdje su i pripravnici za svećeništvo mogli dobiti gimnazijsku naobrazbu (do uključivo retorike). Umro je u Senju 9. veljače 1730. i pokopan je u senjskoj katedrali.⁶²

58 O tiskari u Senju vidi: Anica NAZOR, „O glagoljskoj tiskari u Senju i njezinim izdanjima“, 1494.-1508., *Senjski zbornik*⁴, 41 (2014.), 211-243. Usp. *Znameniti i zaslužni Hrvati 925. – 1925.*, ur. Emilij LASZOWSKI, Odbor za izdanje knjige *Zaslužni i znameniti Hrvati 925-1925.*, Zagreb 1925. (pretisak IP „August Cesarec“, Zagreb 1990.), 19.

59 Jakov *de Blasiolis* biskupom je postao 1501. Sudjelovao je na Četvrtom lateranskom saboru 1512.-1513., a izgleda da je u Rimu umro i da je ondje pokopan. Mile BOGOVIĆ, *Moji predšasnici biskupi u Senju, Otočcu, Krbavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci*, Senjsko muzejsko društvo – Gradski muzej Senj – Gospičko-senjska biskupija, Gospić-Senj 2017., 55.

60 *Leksikon Ličana*, ur. Ivan MATAIJA, Državni arhiv u Gospiću, Gospić, 2017., 206-207; Mile BOGOVIĆ, Restauracija Crkve u Lici i Krbavi nakon oslobođenja od Turaka godine 1689., *Senjski zbornik*, 20 (1993.) 1, 103-118.

61 M. BOGOVIĆ, *Moji predšasnici biskupi u Senju*, 109.

62 *Isto*, 115-116.

Juraj Vuk Čolić rodio se 1699. u Senju, a školovao se u Grazu. Već u drugoj godini nakon svećeničkog ređenja postao je generalni vikar, što praktički znači da je upravljao biskupijama jer je tada biskup Pohmajević bio i star i bolestan. Biskup Benzoni ga je 1745. predložio za svoga nasljednika, a Rim i Beč već početkom iduće godine prihvatili su njegov prijedlog. Posebno je ukrasio katedralu u Senju, a brinuo se za podizanje i održavanje drugih crkvenih objekata. Umro je u Rimu 1746. i pokopan u crkvi Al Gesù.⁶³

Kanonik Ivan Dominik Vukasović, svećenik i pisac, rođen je 11. srpnja 1728. u Senju. Školovao se u Klagenfurtu, Gorici, Beču i Senju. Za svećenika ga je zaređio biskup Čolić. Službovao je na Rabu, u Smiljanu, Gospiću i Otočcu te kao kanonik Zagrebačkog kaptola u Zagrebu. Napisao je djela: *Kratak govor* (1779.), *Priprava k-smerti* (1783.) i *Zemljopisni i povijesni novi opis Karlovačkog generalata u Kraljevini Hrvatskoj* (1777.) Umro je u Zagrebu 21. rujna 1799.⁶⁴

Franjo Vrinjanin (*Vrignanin*) rodio se 10. svibnja 1771. Školovao se u Sombatelju, (*Sabaria*), a za svećenika je zaređen 1795. Bio je kapelanom u Ogulinu, upraviteljem župe u Zagorju i profesorom biblijskih znanosti na teološkom liceju u Senju (vjerojatno i ravnateljem senjskoga sjemeništa). Oko 1810. imenovan je senjskim kanonikom, a 1812. odlazi za župnika u Grižane. Napisao je knjigu *Razgovori za sve nedilje kroz godista* (objavljena 1825. g.) i preveo knjigu u tri dijela *Razgovori Petra Vanni redovnika* (objavljena 1831.). Iako je bio vrlo učen, pripisuje mu se da je dao spaliti sve glagoljske spise grižanskog arhiva da se zatre trag tom „vlaškom pismu“. Umro je u Grižanama 2. lipnja 1854. i pokopan u crkvenoj grobnici.⁶⁵

Vjenceslav Soić rođen je u Bakru 27. rujna 1814. Školovao se u Rijeci, Senju, Pešti i Beču. Nakon što je 1839. postao svećenikom, župnikuje u Bakru gdje je imenovan i arhiđakonom. Godine 1858. Soić je zaređen za biskupa beogradskog i smederevskog te je generalni vikar modruški. Na traženje samoga Ožegovića, Sveta Stolica imenuje ga 15. siječnja 1861. koadjutorom. Nakon Ožegovićeve smrti 1869., Soić je ustoličen za senjsko-modruškoga biskupa ili krbavskog. Zbog nekih nesporazuma koji još nisu temeljito istraženi, povukao se 1875. u mirovinu i nastanio se u Bakru gdje je i umro 11. siječnja 1891.⁶⁶

Roko Vučić rodio se u Kraljevici 15. kolovoza 1850. Školovao se u Rimu, ali se zbog zdravstvenih razloga 1875. vraća kući prije negoli je stekao doktorat iz teologije. Službovao je kao duhovnik u sjemeništu i kateheta na gradskim školama u Rijeci. Predavao je moralnu i pastoralnu teologiju na Bogosloviji u Senju. Godine 1906. biskup Maurović imenovao ga je generalnim vikarom, a već sljedeće godine primio je Vučić u Rimu biskupsko posvećenje kako

63 *Isto*, 119-120.

64 Ivan Dominik VUKASOVIĆ, *Zemljopisni i povijesni novi opis Karlovačkog generalata u Kraljevini Hrvatskoj* (1777.), Državni arhiv u Gospiću, Gospić 2005., 17-27.

65 Marija MAGDIĆ i dr., *Župa Svetoga Križa u Ogulinu – Lumen fidei*, Župa Svetoga Križa Ogulin, Ogulin, 2015., 105.; Mile BOGOVIĆ, „Povijest visokoškolske izobrazbe u biskupijama Senjskoj i Modruškoj ili Krbavskoj, *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije*, ur. Mile BOGOVIĆ, Kršćanska sadašnjost – Teologija u Rijeci, Zagreb – Rijeka 1999., 204.

66 M. BOGOVIĆ, „Moji predšasnici biskupi u Senju, Otočcu, Krbavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci“, 141.

bi mogao preuzeti nove obveze. Kada je početkom 1908. Maurović umro, Vučić je obavljao službu kapitularnog vikara, sve do 8. travnja 1910. kada je imenovan biskupom ordinarijem. Tu službu obnašao je samo četiri godine. Prije Božića 1910. pojavili su se znakovi teške bolesti. Ipak se oporavio toliko da je mogao obavljati sve važnije poslove. Preminuo je 2. srpnja 1914. u Senju, a pokopan je u rodnoj Kraljevici.⁶⁷

Ivan Starčević rođen je 7. ožujka 1877. u Mrkoplju u siromašnoj obitelji. Školovao se u Senju i Budimpešti. Zaređen je 1900., a službovao je u Senju kao kateheta, profesor na teološkom učilištu, ravnatelj kancelarije te tajnik biskupima Vučiću i Marušiću. Godine 1930. bolesni Marušić imenuje ga generalnim vikarom, a po biskupovoj smrti kaptoli Senjski i Modruški izabrali su ga kapitularnim vikarom. Bio je to je prvi put da oba kaptola biraju samo jednog vikara. Tako je Starčević ustvari još od tada upravljao biskupijama. Obnovitelj je senjskog Bogoslovskeg sjemeništa utemeljenog 1806., ali koji nakon Prvog svjetskog rata nije više djelovao. Imenovan je biskupom 1. srpnja 1932. Početkom akademske godine 1933/34. otvara sjemenište i bogoslovsko učilište u Senju s 25 pitomaca. Preminuo je 24. studenoga 1934. Godine 1937. Tijelo mu je preneseno i pokopano u crkvi Majke Božje od Sedam žalosti u Mrkoplju.⁶⁸

Josip Frančišković rodio se u Praputnjaku 8. listopada 1874. Školovao se u Praputnjaku, Senju i Beču, a za svećenika je zaređen 1898. Službovao je u Senju kao profesor i rektor Bogoslovskeg sjemeništa. Senjskim kanonikom imenovan je 2. ožujka 1914. Godine 1942. imenovan je bakarskim kanonikom i arhidakonom Modruškog kaptola. Od 1925. do 1934. objavljivao je radove iz crkvene povijesti u *Bogoslovskoj smotri*. Umro je u Praputnjaku 15. srpnja 1958.⁶⁹

Relevantnost arhivskog gradiva Senjskog kaptola

Sve do 1970., kada se uspostavom Riječko-Senjske nadbiskupije u Rijeci prestaje postojati ordinarijat u Senju, vodio se i arhiv Senjsko-modruške biskupije. Zaseban arhiv postojao je i za Senjski kaptol. Oba arhiva pretrpjeli su tijekom vremena veliku štetu, uključujući i Drugi svjetski rat. Iako se zbog toga danas može radije govoriti o ostacima tih arhiva, sačuvano gradivo izrazito je važno i predstavlja vrijedan izvor istraživanja crkvene i vjerske povijesti. Uzevši u obzir da je u prošlosti uz vjersko Crkva bila nositeljicom i obrazovnog i kulturnog poslanja, razumljivo je da to gradivo ima vrijednih podataka i za taj aspekt društvene i kulturne povijesti (školstvo, lingvistika, zdravstvo, civilno zakonodavstvo, međuvjerski odnosi i dr.). Može se reći da dio te građe još uvijek očekuje opsežniju obradu istraživača. Stvaratelji arhiva su crkvene

67 Isto, 147.

68 M. BOGOVIĆ, „Moji predšasnici biskupi u Senju, Otočcu, Krbavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci“, 151-152.

69 ur. M. BOGOVIĆ, *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije*, 155-156.

ustanove Biskupski ordinarijat senjski i modruški ili krbavski kao i Senjski katedralni (stolni) kaptol.

Vlado Kraljić popisao je arhivsko gradivo Kaptola i o njemu objavio radove, čime je dao velik doprinos vrednovanju njegove građe, osobito za razdoblje srednjeg i ranog novog vijeka.⁷⁰ Arhiv Senjskog kaptola sačuvan je danas u Sakralnoj baštini u Senju. Njega je koristilo više historiografa i crkvenih povjesničara u prošlosti do danas. S obzirom na to da su neki od navedenih bili svećenici Senjsko-modruške biskupije, odnosno obnašali razne službe u toj dijecezi, bili su u mogućnosti utjecati i na strukturiranje ovoga arhivskog fonda onako kako ga nalazimo danas.⁷¹ Vrijedi istaknuti da njegovu arhivsku građu koriste i inozemni povjesničari i znanstvenici do danas, među kojima navedimo recentne radove Angele Ilić i Petra Techeta.⁷²

Kao što rekosmo, dobar dio fonda je propao zbog čega je danas najstariji spis sačuvan u biskupijskom arhivu jest jedan ovjerovljeni prijepis iz 1445. godine, a najstariji registrirani dokument spominje 1100 godinu (nije sačuvan). Najstariji spis iz kaptolskog arhiva je spis iz 1272., a najstariji registrirani dopis je iz 1185 (nije sačuvan).

Navedimo osnovnu strukturu i najvažnije spise arhivskog gradiva Senjskoga kaptola. Od arhivskih knjiga kaptolskog arhiva sačuvane su slijedeće:

1) *Syllabus Archivi Cathedralis Capituli Segniensis, Renovatus Anno 1801*. Ukoričena knjiga kojoj su korice presvučene pergamenom veličine 17x46 cm s 87 listova. To je kronološki popis i kratki sadržaj važnijih dopisa i dokumenata. Najstariji upisani dokument je iz 1185. Jezik je latinski.⁷³

2) Knjiga zapisnika sjednica Stolnog kaptola senjskog te raznih kaptolskih prihoda od nekretnina, zakupa, zakladnih misa i sl. Knjiga je ustvari uvez više prijestojećih kaptolskih knjiga, s najstarijim zapisom iz 1463. Originalnog naslova nema. Knjiga je uvezana u kartonske korice veličine 21x32 cm, a u svemu broji sada 76 listova. Pisana na glagoljici i latinici.

3) Knjiga *Marci Mahanovich Croatae de Kupchina – Historia pragmatica Critica Regum Hungariae, quam conscripsi, dum Zagrabiae ejusdem Historiae Professoris Mathiae Kyrenich publicas praelectiones anno 1792 frequentassem*. Rukopis ima 184 numeriranu stranicu, veličine je 22x34 cm, na latinskom jeziku.

4.) Inventar (našastar) i blagajnička knjiga područne crkve Majke Božje na Artu u Senju. Knjiga iz 1860. – 1891. Koja na koricama ima naslov *Knjiga u kojoj se svi dohodki i strohki, kako takoder i sve stvari u Crikvi Navisthenja Priblaxene Dive Marie od Arta svecka na istu spadajucha virna upisata nalaze*.

70 V. KRALJIĆ, Popis arhivske građe arhiva biskupije u Senju i arhiva Stolnog kaptola u Senju, *Vjesnik Hrvatskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 20 (1975.-1976.), 231-299; 21 (1977.), 311-349; 22 (1978.), 165-201.

71 Pritom mislimo prvenstveno na Vladu Kraljića, kao i na Milu Bogovića.

72 Péter TECHET, *Umkampfte Kirche. Innerkatholische Konflikte im österreichisch-ungarischen Küstenland 1890-1914*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 2021.; Angela ILIĆ, *Identitäten in regionalen Zentren der Habsburgermonarchie 1867-1918. Die Fallbeispiele Rijeka und Maribor*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2024.

73 Popis je sastavljen prema fasciklima u kojima su bili pohranjeni odnosi spisi i to: I. od 1185. do 1585. g, II. od 1600. do 1699., III. od 1700. do 1769., IV. od 1770. do 1791., V. od 1792. do 1799., VI. od 1800. do 1804., VII. od 1805. do 1816. Zatim slijedi popis spisa posebnih sadržaja svrstanih u zasebne fascikle.

Knjiga je tvrdo ukoričena. Veličina 25x40 cm, s 274 stranica. Jezik hrvatski.

5) Knjiga kaptolskih Prihoda u razdoblju od 1863. – 1943. *II. Status Cassae et Interusuriorum ex Capitalibus Cath. Capituli Segniensis apud privatos elocatis ab. An. 1863.* Jezik je najprije latinski, a onda hrvatski.

Razni spisi kaptolskog arhiva razvrstani su kronološki u više fascikala koji obuhvaćaju razdoblje od 1272. do 1800. Fascikl I sa 66 spisa, Fascikl II s 58 spisa iz 18. stoljeća, Fascikl III s 58 spisa iz osamdesetih i devedesetih godina 18. stoljeća, Fascikl IV s 48 spisa iz zadnjih godina 18. stoljeća. Regeste tih spisa objavio je V. Kraljić.

Kao što smo već naglasili, arhivski fond Senjskog kaptola odvojen je od biskupijskog arhiva Senjsko-modruške ili Krbavske biskupije. Dakako da za istraživanje povijesti te biskupije, kao i za samu povijest Kaptola često dolazi do prožimanja nekih pitanja i povezivanja odluka i djelovanja dijecezanskih struktura čija je aktivnost podvrgnuta tamošnjem ordinariju. Zato istraživač povijesti Kaptola treba znati da je za izricanje sudova o djelovanju te crkvene strukture nužno poznavanje i arhivskog fonda proizašlog iz samog biskupijskog ordinarijata. Popis arhivskih knjiga biskupskog arhiva o kojima treba voditi računa sadržava: Protokole korespondencije (31 knjiga), Protokole primljenih dopisa pripremljenih za rješavanje na sjednicama biskupskog konzistorija (40 jedinica), III Protokole spisa rješavanih na sjednicama biskupskog konzistorija s dispozitivom rješenja (23 protokola); IV Urudžbene zapisnike (67 jedinica); V Indekse urudžbenih zapisnika (54 indeksa); VI Razno (35 jedinica).

Zaključak

Povijesni pregledi naših biskupija, uključujući Senjsko-modrušku ili Krbavsku, nerijetko nisu u dovoljnoj mjeri pridavali važnost tamošnjemu Stolnom kaptolu. Naime, u historiografskom pogledu nerijetko zborni ili stolni kaptoli ostaju u drugom planu u odnosu na biskupa i kuriju. Od svoga nastanka u srednjem vijeku, posebno se ističe uloga kanonika u brizi za liturgiju, ne samo stolne senjske crkve već i drugih okolnih crkava. Od društvene uloge ističe se uloga vjerodostojnog mjesta koji je Senjski kaptol zauzimao počevši od konca srednjeg vijeka. Pri tome njegovi pečatnjaci predstavljaju važne srednjovjekovne spomenike hrvatske kulturne baštine, a osobito grada Senja. Isprave, odnosno diplomatski materijal Senjskoga kaptola neznatno se razlikuje po svojoj strukturi od isprava kaptola sjeverne Hrvatske. Pisanje, prepisivanje, pečačenje i izdavanje isprava vršilo se u sakristiji katedralne crkve u Senju. Uloga senjskih kanonika uvelike nadilazi lokalne okvire kad je riječ o organiziranju senjske glagoljske tiskare jer je njezina važnost prepoznata i na hrvatskoj nacionalnoj razini s obzirom na naše inkunabule. U ranom novom vijeku dajući doprinos obrani od otomanske vojne sile, a potom i oslobođenjem Like i Krbave koncem 17. st., senjski su se kanonici trajno zabilježili u hrvatsku povijesnicu. Njihova uloga je zapažena i u 19. stoljeću,

tijekom Hrvatskog narodnog preporoda, pri čemu aktivno sudjeluju profesori i studenti Bogoslovnog sjemeništa u Senju čije je organiziranje i djelovanje usko povezano s članovima Kaptola. Mada je Senjski kaptol nastavio postojati i nakon premještanja sjedišta biskupije u Rijeku 1969., tek osnutkom Gospićko-senjske biskupije početkom 21. stoljeća Kaptol je obnovljen. Arhivska građa, djelomično očuvana do danas, omogućuje povijesnim istraživačima uvid u mnoge još nepoznate pojedinosti vjerskog, društvenog i kulturnog života Senja i šire okolice od srednjeg vijeka do danas.

Bibliografija

Mile BOGOVIĆ, Restauracija Crkve u Lici i Krbavi nakon oslobođenja od Turaka godine 1689., *Senjski zbornik*, 20 (1993.) 1, 103-118.

Mile BOGOVIĆ, „Povijest visokoškolske izobrazbe u biskupijama Senjskoj i Modruškoj ili Krbavskoj, *Visoko školstvo na području Riječko-senjske metropolije*, ur. Mile BOGOVIĆ, Zagreb – Rijeka: Kršćanska sadašnjost – Teologija u Rijeci, 1999., 1-206.

prir. Mile BOGOVIĆ, *Senjsko-modruška ili Krbavska biskupija. Izvješća biskupa Svetoj Stolici*, Zagreb: Hrvatski državni arhiv – Kršćanska sadašnjost, 2003.

Mile BOGOVIĆ, Spomenica. Gospićko-senjska biskupija - povijest i sadašnjost, Gospić: Gospićko-senjska biskupija, 2010.

Mile BOGOVIĆ, *Moji predšasnici biskupi u Senju, Otočcu, Krbavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci*, Senj: Senjsko muzejsko društvo – Gradski muzej Senj – Gospićko-senjska biskupija, 2017.

Josip BURIĆ, *Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću*, Gospić – Zagreb: Državni arhiv u Gospiću – Kršćanska sadašnjost, 2002.

Ivan ČRNČIĆ, *Najstarija povijest krčkoj, osorskoj, rabskoj, senjskoj i krbavskoj biskupiji*, Rim: 1867.

ur. Šime DEMO, *Kanonske vizitacije Senjske i Modruške (Krbavske) biskupije. Personalne vizitacije župe Senj (18. stoljeće)*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2007.

Daniele FARLATI, *Illyricum sacrum*, sv. IV, Venecija: 1769.

August FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004.

Zakonik kanonskoga prava, Zagreb: Glas Koncila, 1996.

Ante GULIN, „Javna djelatnost notarske kancelarije i kaptola u Senju tijekom srednjeg vijeka“, *Senjski zbornik*, 15 (1988.): 29-40.

Ante GULIN, „Srednjovjekovni Senjski kaptol i njegovi pečatnjaci. Pečat biskupa Martina“, *Senjski zbornik*, 15 (1988.): 91-108.

Ante GULIN, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli Dalmacije, Hrvatskog primorja, Kvarnerskih otoka i Istre*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2008.

Angela ILIĆ, *Identitäten in regionalen Zentren der Habsburgermonarchie 1867–1918. Die Fallbeispiele Rijeka und Maribor*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2024.

Časopis za povijest Zapadne Hrvatske, XIX./19., 2024.

Josip IVANDIJA – Antun BUTURAC, *Povijest katoličke crkve među Hrvatima*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1973.

Friedrich KEMPF, „Obnova monastičkog i kanoničkog života“, u: *Velika povijest Crkve*, ur. Hubert JEDIN, III/1, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2001., 356-371.

Vanda KRAFT, Otpis Inocenta IV. senjskom biskupu (1248.) pod patronatom sv. Jeronima, I. Senjski privilegij iz godine 1248., *Croatia christiana periodica*, 77 (2016.): 1-23.

Vanda KRAFT, „Otpis Inocenta IV. senjskom biskupu (1248.) pod patronatom sv. Jeronima, II. Povijesni usud glagoljice i začetci jeronimske tradicije“, *Croatia Christiana periodica*, 78 (2016.): 17-37.

Vladimir KRALJIĆ, Popis arhivske građe arhiva biskupije u Senju i arhiva Stolnog kaptola u Senju, *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 20 (1975.-1976.): 231-299; 21 (1977.): 311-349; 22 (1978.): 165-201.

ur. Emilij LASZOWSKI, *Znameniti i zaslužni Hrvati 925. – 1925.*, Zagreb: Odbor za izdanje knjige *Zaslužni i znameniti Hrvati 925-1925.*, 1925.; pretisak IP „August Cesarec“, Zagreb 1990.

Marko MEDVED, „Grad Rijeka – biskupijsko sjedište“, *Riječki teološki časopis*, 24 (2016.): 351-372.

Marko MEDVED, „Biskupi Viktor Burić i Josip Pavlišić u formiranju Riječko-senjske nadbiskupije i metropolije“, *Riječki teološki časopis*, 17/2 (2009.): 313-337.

„Imenovanja, razrješenja i premještaji 2010.“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 11 (2010.): 111-112.

„Imenovanja, razrješenja i premještaji 2014.“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 15 (2014.): 94-95.

„Imenovanje začasnim kanonikom“, *Glasnik Gospičko-senjske biskupije*, 16 (2015.): 213-214.

ur. Ivan MATAIJA, *Leksikon Ličana*, Gospić: Državni arhiv u Gospiću, 2017.

Marija MAGDIĆ i dr., *Župa Svetoga Križa u Ogulinu – Lumen fidei*, Župa Svetoga Križa Ogulin, Ogulin, 2015.

Anica NAZOR, „O glagoljskoj tiskari u Senju i njezinim izdanjima 1494.-1508.“, *Senjski zbornik*, 41 (2014.): 211-243.

Manojlo SLADOVIĆ, *Povesti biskupijah senjske i modruške ili krbauske*, Trst: 1856.; pretisak

Josip TOMLJANOVIĆ - Marko MEDVED
Senjski kaptol kroz povijest – prilog za vrednovanje relevantnosti

---

Gospić – Zagreb: Državni arhiv u Gospiću, Kršćanska sadašnjost, 2003.

Péter TECHET, *Umkämpfte Kirche. Innerkatholische Konflikte im österreichisch-ungarischen Küstenland 1890-1914*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2021.

Ivan Dominik VUKASOVIĆ, *Zemljopisni i povijesni novi opis Karlovačkog generalata u Kraljevini Hrvatskoj (1777.)*, Gospić: Državni arhiv u Gospiću, 2005.

Arhivska vrela

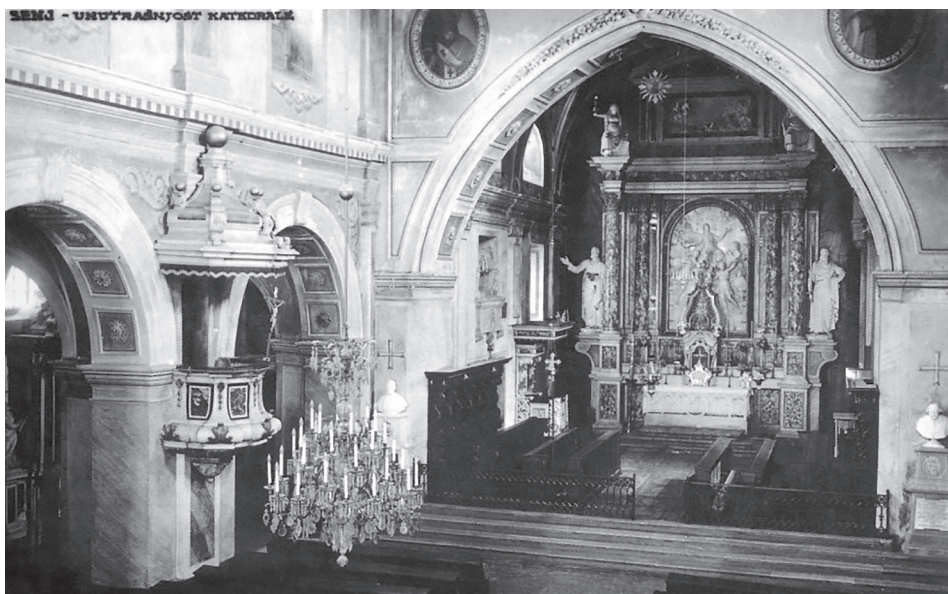
Biskupski arhiv Senj, *Stolni kaptol senjski*, neobjavljeni rukopis mons. Josipa Frkovića.

Biskupski arhiv Senj, *Statuta cathedralis Capituli Segniensis*.

Slika 1. Senjska katedrala Uznesenja BDM sa zvonikom – sjedište Senjske biskupije i Senjskog kaptola

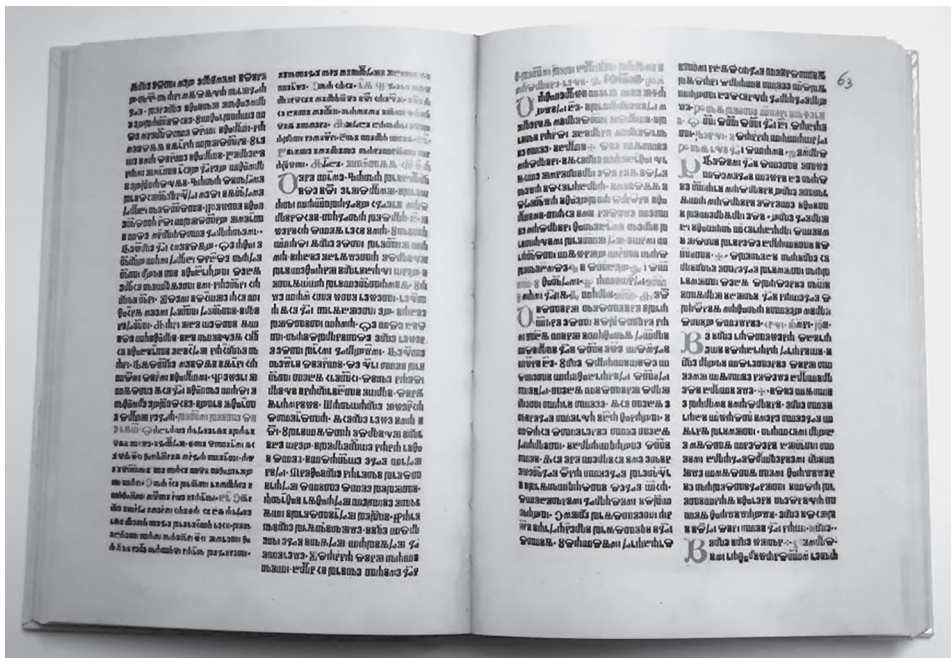

Slika 2. Unutrašnjost senjske katedrale prije bombardiranja u Drugom svjetskom ratu – ispred oltara vide se korske klupe

Slika 3. Veliki i mali pečatnjak Senjskog kaptola

Slika 4. Pretisak Senjskog glagoljskog misala iz 1494. godine

Summary

SENJ CHAPTER THROUGH HISTORY – A CONTRIBUTION TO ASSESSING RELEVANCE

Josip TOMLJANOVIĆ, Marko MEDVED

Historiography very often did not pay enough attention to researching the history of chapters, both cathedral and collegiate. Since its inception in the Middle Ages, the role of canons of the Chapter of Senj in taking care of the liturgy has been particularly emphasized. From the social role, it had the task of notary public as *locus credibilis*. At the same time, his sealers represent important medieval monuments of Croatian cultural heritage, especially of the city of Senj. Writing, copying, sealing and issuing of documents was done in the sacristy of the cathedral church in Senj. The role of the Senj canons goes far beyond the local framework when it comes to organizing the Senj Glagolitic printing house, because its importance is also recognized at the Croatian national level with regard to our incunabula. In the early modern century, by contributing to the defense against the Ottoman military force, and then by liberating Lika and Krbava at the end of the 17th century, the canons of Senj made a permanent mark in Croatian history. Their role was also noted in the 19th century, during the Croatian National Revival, in which professors and students of the Theological Seminary in Senj actively participated in the organization and activities of the Chapter members. Although the Senjski Chapter continued to exist even after the seat of the diocese was moved to Rijeka in 1969, it was only with the founding of the Gospić-Senjski Diocese at the beginning of the 21st century that the Chapter was restored. The archival material, partially preserved to this day, enables historical researchers to gain insight into many still unknown details of the religious, social and cultural life of Senj and its wider surroundings from the Middle Ages to the present day.

Key words: Senj, Cathedral chapter in Senj, Senj-Modruš or Krbava Diocese, Chanons in Senj.

